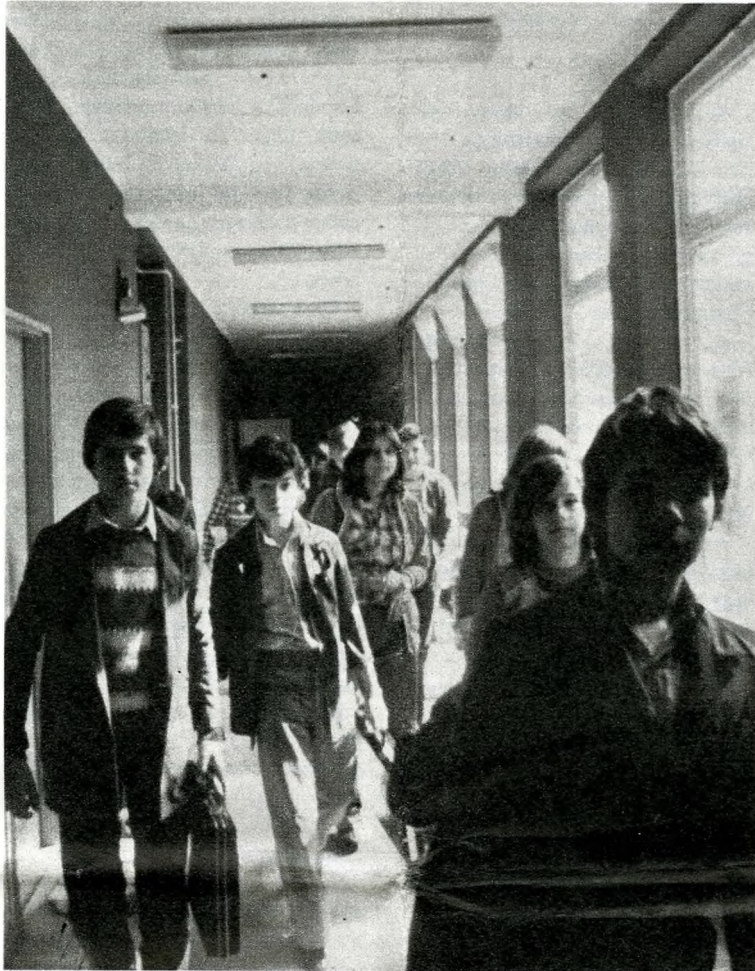

KERTÉSZ PÉTER

SZORONGÓ

ISKOLÁSOK

**„Ha valaki szóvá tenné,
hogy ő bizony a főiskolán úgy képzelte:
váltakozás nélkül, rendeltetésének megfelelő,
nem zsúfolt tanteremben fog tanítani —
akkora megrökönyödést váltana ki,
mintha tessen azt,
a nagybácsikája rendszeresen fogat mosni
früstkölés után az üzemi mosdóban.”**

kolahelyzetet magyarázandó — az annyit emlegetett háborús örökségre s szíami testvéreire, a népgazdaság teherbíró képességére?

Azt nem lehet mondani, hogy nem számítottunk ilyen gyerekszaporulat-

ra, hiszen akartuk. S hol vagyunk még az ideális családmodelltől? Az alsó tagozatosok s az óvodákban most végzetek népesedéspolitikánk gyerekei, akik közül jó néhányan az értő társadalmi ráhatásnak s nem utolsósorban a biztonságot adó szociálpolitikai kedvezményeknek köszönhetik világra-

jöttüket. Mégis: „az általános iskolás korosztályok száma erőteljesebben növekedett, mint a tanteremépítés üteme”. Ráadásul a kerületekben, sőt azokon belül is az ellátottság rendkívül egyenlőtlenül alakult. Az úgynevezett teremterhelési mutató — amely azt mondja meg, hogy egy-egy iskolában, illetve kerületben az oktatás céljára használt összes helyiséget hány tanuló-, napközis és tanulószobai csoport veszi igénybe — igen nagy szóródást mutat. Jó esztendeje ez a „tőlég” 1,27-től 2,40-ig tartott. Különösen a gyorsan fejlődő munkáskerületekben nőtt érezhetően a feszültség. S mert iskola — még ha megvan is a rávaló — nem nő ki egyik napról a másikra a földből, szükség volt „áthidaló, átmeneti, esetenként kényszermegoldásokra”.

Ezeknek egyike a már polgárjogot nyert körzethatár-módosítás. Ami jó is, meg nem is. Jó ott, ahol ily módon a zsúfoltság enyhül, rossz ott, ahol le kell mondani a már megszokott komfortfokozatról. És egy illúzióról is: hogy tudniillik a kerülethatár afféle országhatár. Így ma már természetes, hogy a gyerekek a VI-ból az V-be vagy a XIX-ből a szomszédos XVIII. kerületbe járnak iskolába.

Ilyesfajta együttműködés szükségeltetett volna a VII. és XIV. kerület között is, ám furcsa módon mégsem jött létre. Jóllehet a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1979. évi márciusi határozatában világosan kimondta — az erzsébetvárosiak tiltakozása ellenére —, hogy a kiegyenlítődés érdekében 510 zuglói vendégtanulójuk lesz.

Dr. Alpár Ivánné, a VII. kerületi tanács művelődésügyi osztályának vezetője első mondatával megvilágította a rejtélyt. Az történt ugyanis, hogy amikor már-már engedtek volna, a zuglóiak visszaléptek. De ne higgyem azt, hogy náluk olyan ideálisak az állapotok. A Kazinczy utcai iskola rekonstrukciója lassan halad, legalább a VI. ötéves terv végéig elhúzódik. A több mint négyszáz „odaivalósi” tanuló a Kertész és a Dohány utcai iskolában s a Lenin körút 32. alatt kialakított öt tanteremben helyezték el „ideiglenesen”. Fejlesztésre nemigen gondolhatnak, hiszen talpalatnyi szabad terület sincs Erzsébetvárosban. Legfeljebb a szanált épületek helyét tudnák hasznosítani, de iskoláknak kicsik ezek a foghíjak. Szerencsére a sokgyerekes családok az új lakótelepekre költöztek, s így egy-egy tanulócsoportha nem jut több 26—28 gyereknek, ami igen kedvezően befolyásolja a pedagógiai munkát. Szeptembertől — hacsak Zugló meg nem gondolja magát — teljes lesz az egyműszakos oktatás, amivel bizony nem sok kerület büszkélkedhetik. A kerületben most tetőz az óvodáslétszám, ami azt jelenti, hogy idővel néhány százzal gyarapodik az iskolások száma — nem lesz nehéz helyet szorítani az

ISKOLÁSOK

új elsősöknek. Addig azonban szorgalmasan igyekeznek megfiatalítani a már tisztas korú iskolákat, amelyek közül, például, az 1905-ben épült Hernád utcai vagy a Brunsvik Teréz alapította Rózsák terén levő iskola ma is korszerűbbnek tűnik, mint jó néhány szupermodernnek kikiáltott társa.

Zuglóban — mint azt *Ungvári József* művelődésügyi osztályvezető elmondta — úgy-ahogy egyesbe jöttek az ún. belső körzethatár-módosításokkal. Különben is, nagy dilemma lett volna az ötezer tanulóból kiválasztani azt az ötszázat, amelyik reggelként vándorbotot vesz a kezébe. Holtbiztos, hogy tíz szülő közül kilenc tiltakozott volna. „A lakosság amúgy is mindenre nagyon érzékeny mostanában. Politikailag többet ártott volna az utaztatás, mint hogy zsúfoltabbak az iskolák.” Amin persze lehetne vitatkozni, ha volna a XIV. kerületi tanácsnak több százezer forintja a buszoztatásra... S mert nincs, marad a tömegközlekedés, ami több mint kockázatos. Arról nem is beszélve, hogy nincs az a szülő, aki az Álmos vezér teréről elengedné a gyerekét a Hernád utcába. De hát eddig, ha összéb kellett is húzódnia, valahogy elfértek, s öszre nyolc betonyp-tanteremmel bővül a Kerepesi úti iskola. Ha minden igaz, a Füredi úti lakótelep két-három éven belül új 16 tantermes iskolával gazdagodik. Ezért mondta a cseppet sem szkeptikus osztályvezető búcsúzóul: „Ha ötven tantermet felépítünk 1985-ig, különösebb problémánk nem lesz.”

Eddig az elmaradt kooperáció története, amit távolról sem érzek befejezettnek, hiszen az erőviszonyok változatlanul egyenlőtlenek: az egyik kerületben: egy műszak és optimális tanulócsoport-létszám, a másikban: váltott műszak, zsúfolt osztályterem. Valahonnan mégis elő kéne teremteni a buszjegyre valót, vagy egy másik, szintén zsúfolt kerület gondjain eny-

híthetne Erzsébetváros tíz iskolája. Amiről, gondolom, azért nincs szó, mert a körzethatárok eddig — úgy-ahogy — csupán a szomszédos kerületek között mosódtak — ha mosódtak — egybe. Márpedig autóbusszal ugyanúgy oda lehet érni nem egy másik szűkölködő kerületből, mint Zuglóból — amennyiben ott ennek nincsenek finánciális akadályai.

A piros iskola az Újhegy sétány elején valójában narancssárga. Másik ismertetőjele, hogy esőben megközelíthetetlenül válik, akkora sártenger veszi körül. A szülők már régen elvégezték volna társadalmi munkában a parkosítást, csakúgy, mint a mai napig hasznavehetetlen udvarát, de nem lehet, mert ez a jog szerződésileg a Fővárosi Kertészeti Vállalatot illeti meg. Más kérdés, hogy miért nem él a rangos vállalat ezzel a jogával immár egy esztendeje. Pedig több mint másfél ezer gyerek sorsát édesítené meg vele.

A narancssárga iskola belül sötétlila. Hogy eleve ilyen színűre tervezték-e, vagy amikor a festésre került a sor, éppen ilyen festék volt a kivitelező 43-as raktárában, arról nem szól a fáma. Bóklászok hát a lila falak mentén, gondolván, hogy az ajtókon levő feliratok majd csak eligazítanak. Ám hamar rá kell jönnöm, hogy annak van igazsága, aki nem hisz a szemének. Ennek a hivatalosan 24 tantermes iskolának minden helyiségében tanítanak, legyen az igazgatóhelyettesi vagy nevelői szoba, úttörő- vagy nevelői könyvtár, orvosi váró vagy játékszoba. Eredetileg 780 tanulóra tervezték az iskolát, s bizony senki sem gondolta volna, hogy 1600-an is beleférnek. De hát a a szükség tervet ront... A 47 tanulócsoportnak több mint felében a hetes, ha nincs hiányzó, rendszeresen azt jelenti: „az osztálylétszám 37 vagy: 38. Azokban a helyiségekben vannak „csak” harmincan-harminchárman, amelyek eredetileg nem tanteremek. Ezekben 10—12 gyerek férne el kényelmesen, mondjuk egy őrsi foglalkozáson.

Találomra nyitok be a 3/a-ba, ahol a kitűnő képességű, képesítés nélküli *Tajta Gábor* tart éppen órát. Meglepetésemre „a katedrája” — afféle gyerekszobába való íróasztal — közvetlenül az ajtó és az ablak közé van beszorítva, a sarokba. Az első pad sor és a tábla között nem férne el. Így aztán jobbra van az osztály, harminchat csillagszemű kislány, kislány, balra pedig a most még ugyancsak csillogó szemű tañító bácsi. Ha minden tekintet egyfolytában rámeredne, jó néhány nyakmerevéssel keresnek föl az iskolaorvost, ha éppen azon a napon rendelne. Próbáltak mindenféle elrendezést, de ez a mostani bizonyult a leg-tűrhetőbbnek.

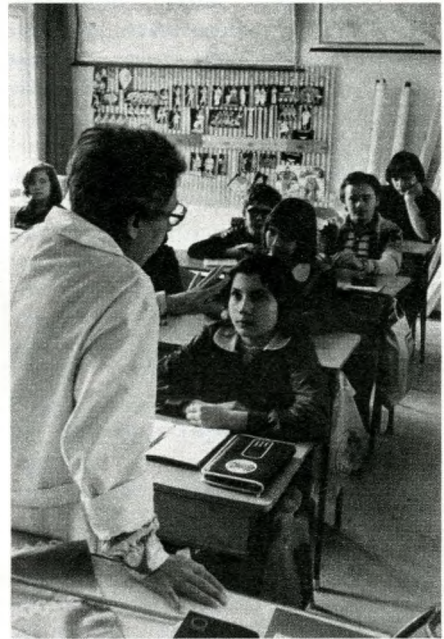
Mihályi Sándorné igazgatónő szent nyugalomú asszony, akinek legfőbb pe-

dagógiai és vezetői erénye a bizakodás. Pedig éppenséggel gyökeret ereszthetett volna már a lelkében a kételkedés. Iskolájának 1978 szeptemberére kellett volna elkészülni, ám rá egy évre is csak úgyahogy sikeredett az átadás. A késelemben jó néhány vállalat ludas. De hát a lényeg az, hogy végül is sor kerülhetett az annyira várt évnnyitóra — igaz, csak az iskola előtti, akkor éppen felszikkadt téren, mivel az épületbe nem lehetett bemenni. A hőskor krónikájához tartozik, hogy nem készült el a tornaterem, a gyerekek az EVIG-pályára jártak tornázni kezdetben, ebédelni pedig a néhány percnyire levő napkőzsi táborba, mivelhogy az ebédlő is késett.

De ki emlékszik ma már ezekre a kellemetlenségekre? Reggel hattól este hatig folyamatosan üzemel az iskola, nemigen jut idő a révedezésre. Hajnalban ügyeletet kell tartani, mert fél hét körül legalább háromszáz gyerek kér bebocsátást az iskolába: ott hon nincs, aki vigyázzon rájuk, szüleik munkába járnak. A valamirevaló család a telepen négy gyereknel kezdődik, no nem azért, mert a példa ragadós, hanem mert egy időben sok helyen szanáltak Budapesten, s csak itt épültek nagy lakások. A gyerekek 28 százaléka veszélyeztetett. Az okok nem anyagi természetűek. Több tucat gyerek este fél nyolckor még nem mehet haza — vagy nem szeret otthon lenni —, s a parkokban cselleng, ahol aztán egy-két dörzsoltebb srác felvállalja a nevelésüket. Az iskolában pedig nem tudnak megülni a fenekükön öt percig, vagy olyan fáradtak, hogy leragad a szemük. Ha nem lenne ekkora zsúfoltság, több idő jutna a veszélyeztetett gyerekekre, egyelőre azonban attól fáj a 87 tagú tantestület feje, hogy elkészül-e a nyolc tantermes bővítés. Mert ha nem, akkor bizony ösztől a felsősök is átállnak a két műszakra. Április derekán kitérték az új épület helyét, megkurtítva a leendő sportpályát. Sikerült szóra bírni a kivitelező gyömrői szövetkezet művezetőjét, *Asztalos Sándort*, aki nagyon fogadkozott, hogy szeptemberre elkészülnek az alapozással meg a szerkezet felállításával, s ha minden jól megy, december közepére a szakipari munkákat is bevégzik. Csakhogy más az időszámítás az oktatásban s megint más az építőiparban. Így fordulhat elő, hogy minden tíz új iskolából legalább kettőben legjobb esetben a karácsonyi szünetben csengethethnek be először. Vagyis, ha három hónappal előbb „tűzik ki az épület helyét”, s másnap már ott ássa az alapot az a tizenkét kubikos, akkor a piros — s mindenféle színű — iskolában orvosra lehetne várakozni az orvosi váróban, könyvet kölcsönözni a nevelői és a tanulói könyvtárban és így tovább.

Kőbánya népessége a népszámlálási adatok szerint 70 ezerről 105 ezerre

növekedett, már ami ma megér 110 ezret is. Időközben három óriási lakótelep épült fel, s bizony, ezzel a dícséretes tempóval nem tartott lépést az alapellátás. Így nem véletlen, hogy a teremterhelési mutató itt jelezte a csaknem két és fél műszakos kihasználtságot. A nagycsaládosok betelepülésével minden demográfiai jóindulás fejre állt ebben a kerületben, hiszen két esztendő alatt az általános iskolai tanulólétszám 4600-ról 10 500-ra emelkedett, s 1983-ra eléri a 14 ezret.

Eifert János felvételei

Vagyis a gyakorlat nem igazolta a normatívákat, amelyek szerint minden ezer új lakáshoz többek között négy új tanterem is kell. A harmincas tanulócsoport-létszámot alapul véve így csak 240 gyerek járhatna 1000 lakásból iskolába, márpedig a nagycsaládosok kerületében ennél jóval több a gyerek. Úgyhogy a norma még akkor is szoros, ha váltakozva tanuló, 40 fős tanulócsoportokra állapították meg, ami ugye távolról sem optimális. *Ambrus György*, aki a kerületi pártbizottságon edződött köznevelés-felelős-

ként, mielőtt a tanácshoz került művelődésügyi osztályvezetőnek, elmondta, hogy az 1978/79-es tanévben alig a boldogultak volna a szomszédos IX. kerület segítsége nélkül — első sorban a 24 tantermes piros iskola késedelme miatt. Ott ugyanis akkoriban még a legkedvezőbb volt a teremkihasználás, mindössze 1,27-es mutatószámmal. Az Illatos úti iskola, melyet időközben a szakmunkástanulók vettek teljes egészében birtokukba, valószínűleg kongott az ürességtől. Reggelenként 32 autóbusz szállította a „hon-

talán” kőbányai iskolásokat: több mint 400 felsőt az Illatos útra, az alsókat pedig a kerület hét különböző iskolájába. Szerencsére a Fővárosi Tanács nem garaszkodott, s így kerületi erőforrásból csupán kis hányadát kellett fizetni a költségeknek. Ezzel azonban csak egyévnnyi haladékot kaptak, hiszen ősszel jóval több gyerek lesz Kőbánya 17 iskolájában, mint az elmúlt tanévben, s számolni kell azzal is, hogy a hajdani Ratkó-gyerekek most kerülnek szülőképes korbba. A tervekben 1983-as belépéssel szerepel ugyan egy újabb 24 tantermes iskola, azonban úgy döntöttek — az építőipart ismerve —, hogy ez késő. Inkább a betonyp-módszert választják. Úgy tervezik, hogy ezzel a meglehetősen gyors és olcsó technológiával 1982-ig felépítenek nekik a gyömrőiiek különböző iskolák bővítéseként 42 tantermet, s akkor egyesben lesznek. Emellett, természetesen élnek a körzetmódosítás lehetőségeivel is. Így szeptembertől várhatóan 1400 gyerek kerül másik suliba, valamivel távolabb a korábbiól, otthonuktól legfeljebb 10—15 perc járásra. Aztán, ha a VII. ötéves terv derekán, 1988-ban jön a demográfiai hullámvölgy: rendszeressé válik minden iskolában az egy műszak. S ha valamilyen csoda folytán feleslegessé válnának tantermek, megtalálják a módját, hogy közművelődési vagy sportcélokra hasznosítsák azokat.

„Budapesten a jelenlegi feszültségek

a VI. ötéves terv időszakában tovább fokozódnak. Az általános iskolai tanulólétszám várhatóan 222—225 ezer lesz, amely mintegy 40 ezres növekedést jelent. E megnövekedett tanulólétszám elhelyezéséhez a körzethatárok fenntartásával — a szükséges tantermek és a szanálásra kerülő általános iskolák pótlását is figyelembe véve — mintegy 1900—2000 tanterem építésére lenne szükség. Ez a — lehetőségeket messze meghaladó — fejlesztés azonban nem szünteti meg a feszültségeket, csak konzerválná azokat. Ezért olyan komplex intézkedések megtételére, illetve az ellátás strukturális változtatására van szükség, amely az iskolás korú népes-

30—31 lesz; 28-nál kevesebb, illetve 34-nél több gyerek nem kerülhet egy osztályba. Az általános iskolai körzethatárokat ennek megfelelően kell kialakítani. Biztosítani kell, hogy egyes iskolák ne néptelenedjenek el, mások viszont ne váljanak túlszűfolttá.”

*

A hivatalos jelentés tárgyilagos. Nem szépit, felelősséggel tárja fel a tényeket, mutatja be a jelenlegi helyzetet, és igyekszik megoldást találni. Hogy milyen erőfeszítéseket, áldozatvállalásokat, sikereket és kudarcokat érezhetünk meg

ség (6—18 éves korosztály) mozgását rugalmasan követni tudja. Az elvégzett számítások alapján radikális intézkedésekkel lehetővé válik, hogy az 1985. év végéig felszámoljuk Budapest egész területén az általános iskolai ellátás aránytalanságát, biztosítjuk a megnövekedett tanulólétszám pedagógiai megfelelő körülmények közötti oktatását, s mindenütt kielégítjük az igényeknek megfelelően a napközis-ellátottságot.” A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága által tavaly márciusban jóváhagyott tervezet abból indul ki, hogy „a lehetőségekhez mérten csökkentik az újonnan építendő tantermek számát, és termeket nyernek átszervezésből, intézmények átcsoportosításából, lakásfel-szabadításból, és ahol lehetséges, gyorsabban felépíthető, olcsóbb szerkezetű teremfejlesztéssel is számolnak. A célok megvalósítása érdekében minden általános iskolában valamennyi helyiséget (tanterem, napközis szoba, előadóterem, könyvtár stb.) délelőtti oktatás céljára szükséges felhasználni. Így is marad körülbelül 15—20 százalékos váltakozás. A helyiségeket délután a tanulók 63—65 százalékának napközi otthonos ellátására kell használni. A tanulócsoporthoz létszámának átlaga minden kerületben

a tárgyilagos hang mögött, arra ez az írás is igyekezett rámutatni. Mégis külön kell szólni két dologról.

Az egyik: a főváros a hatodik ötéves terv költségvetésében kiemelten foglalkozik a művelődésüggyel, ezen belül a szakmunkásképzéssel és az általános iskolákkal. A művelődésügyre fordítható összeg nyolcvan százaléka esik az általános iskolákra és a szakmunkásképzésre. Így sikerül körülbelül ezerkétszáz általános iskolai tantermet felépíteni ebben a tervidőszakban. Ez az iskolák zsúfoltságán nem enyhít ugyan, de át-tételesen mégis éreztetni fogja hatását. A napközis ellátottságot ugyanis ezzel egy időben körülbelül 65 százalékosra igyekeznek az iskolák emelni. Hogy ez mit jelentene a nevelési szempontból, nem kell külön magyarázni.

A másik: kedvezőtlen feltételeket kedvezőbbé változtatni a jelenlegi nehéz helyzetben rövid időn belül nem lehet. De megtalálni a rosszban a kevésbé rosszat, átszervezéssel, ötlettel és ügyszeretettel; gyermekszeretettel elviselhetővé tenni, sőt, otthonossá változtatni a mégoly zsúfolt iskolákat, tantermeket, igenis, lehet. Van is rá nem egy példa, csak szaporítani kellene az ötleteket a tantermekkel együtt.